

MoPr

BIBLIOTEKA MONITORA PRAWA PRACY

Piotr Wąż

Delegowanie pracowników
do innego państwa
celem świadczenia usług

BIBLIOTEKA MONITORA PRAWA PRACY

Piotr Wąż

- Delegowanie pracowników do innego państwa celem świadczenia usług

Polecamy w serii:

Piotr Wąż

ZATRUDNIANIE MŁODOCIANYCH

Andrzej Marian Świątkowski

USTAWA ANTYKRYZYSOWA Z KOMENTARZEM

Lesław Grzonka

ZATRUDNIANIE OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH

Danuta Klucz

NARUSZENIE OBOWIĄZKÓW PRZEZ PRACOWNIKA

Ewa Suknarowska-Drzewiecka

**OCHRONA WYNAGRODZENIA ZA PRACĘ – PORADNIK DLA PRACODAWCY
I PRACOWNIKA**

Tomasz Niedziński

**NADZÓR I KONTROLA PAŃSTWOWEJ INSPEKCJI PRACY WARUNKÓW PRACY
U PRACODAWCY**

Beata Bury

PRACA W GODZINACH NADLICZBOWYCH

Ewa Suknarowska-Drzewiecka

ZAKAZ KONKURENCJI W TRAKCIE I PO USTANIU STOSUNKU PRACY

www.MonitorPrawaPracy.pl

Legalis
System Informacji Prawnej

www.sklep.beck.pl

Piotr Wąż

**Delegowanie pracowników
do innego państwa
celem świadczenia usług**

Redakcja:
Anna Kamińska

© Wydawnictwo C. H. Beck 2011

Wydawnictwo C. H. Beck Sp. z o.o.
ul. Bonifraterska 17, 00-203 Warszawa

Skład i łamanie: Zbigniew Latuszkiewicz
Druk i oprawa: Interdruk, Warszawa

ISBN print 978-83-255-2555-2
ISBN e-book 978-83-255-2556-9

Spis treści

Wykaz skrótów	VII
Wprowadzenie	1
Rozdział 1. Zagadnienie prawa właściwego	3
1.1. Źródła prawa prywatnego międzynarodowego	3
1.1.1. PrPrywMiędz	3
1.1.2. KonRzym	4
1.1.3. Rzym I	6
1.2. KonRzym i Rzym I – zagadnienia wspólne	8
1.2.1. Swoboda wyboru prawa	8
1.2.2. Wybór prawa a przepisy bezwzględnie obowiązujące	13
1.2.3. Klauzula porządku publicznego	15
1.2.4. Przepisy wymuszające swoje zastosowanie	17
Rozdział 2. Dyrektywa 96/71/WE	23
2.1. Cel i zakres stosowania dyrektywy 96/71/WE	23
2.1.1. Cel dyrektywy 96/71/WE	23
2.1.2. Zakres stosowania dyrektywy 96/71/WE	25
2.1.3. Zasada korzystności (art. 3 ust. 7 zd. 1 dyrektywy 96/71/WE)	30
2.2. Obowiązki państw członkowskich	36
2.3. Dyrektywa 96/71/WE w orzecznictwie TS	39
2.3.1. Uwaga wstępna	39
2.3.2. Świadczenie usług za pośrednictwem obywateli państw trzecich	41
2.3.3. Płaca minimalna	47
2.3.4. Fundusze urlopowe	51
2.3.5. Obowiązek przechowywania przetłumaczonej dokumentacji pracowniczej	54
2.3.6. Przepisy porządku publicznego	57
2.3.7. Kontrole w państwie przyjmującym	59
2.4. Wdrożenie dyrektywy 96/71/WE w Polsce	63
2.4.1. Regulacja zawarta w KP i PIPU	63
2.4.2. Niedoskonałości obowiązującej regulacji	65
2.4.3. Artykuł 172 ¹ KP a obowiązek uczestnictwa w funduszach urlopowych	68
2.4.4. Właściwość sądu	71
2.4.5. Delegowanie a podróż służbowa	71

Rozdział 3. Ubezpieczenie społeczne pracowników delegowanych – wzmianka	73
Dyrektywa 96/71/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 16 grudnia 1996 r. dotycząca delegowania pracowników w ramach świadczenia usług	75
Konwencja o przystąpieniu Republiki Czeskiej, Republiki Estońskiej, Republiki Cypryjskiej, Republiki Łotewskiej, Republiki Litewskiej, Republiki Węgierskiej, Republiki Malty, Rzeczypospolitej Polskiej, Republiki Słowenii i Republiki Słowackiej do Konwencji o prawie właściwym dla zobowiązań umownych, otwartej do podpisu w Rzymie w dniu 19 czerwca 1980 r., oraz do Pierwszego i Drugiego Protokołu w sprawie jej wykładni przez Trybunał Sprawiedliwości Wspólnot Europejskich	81
Konwencja o przystąpieniu Republiki Czeskiej, Republiki Estońskiej, Republiki Cypryjskiej, Republiki Łotewskiej, Republiki Litewskiej, Republiki Węgierskiej, Republiki Malty, Rzeczypospolitej Polskiej, Republiki Słowenii i Republiki Słowackiej do konwencji o prawie właściwym dla zobowiązań umownych, otwartej do podpisu w Rzymie dnia 19 czerwca 1980 r., oraz do Pierwszego i Drugiego Protokołu w sprawie jej wykładni przez Trybunał Sprawiedliwości Wspólnot Europejskich wysokie umawiające się strony traktatu ustanawiającego Wspólnotę Europejską	82
Konwencja o prawie właściwym dla zobowiązań umownych otwarta do podpisu w Rzymie dnia 19 czerwca 1980 r.	85
Pierwszy Protokół w sprawie wykładni przez Trybunał Sprawiedliwości Wspólnot Europejskich Konwencji o prawie właściwym dla zobowiązań umownych, otwartej do podpisu w Rzymie dnia 19 czerwca 1980 r. (wersja skonsolidowana)	100
Drugi Protokół przyznający Trybunałowi Sprawiedliwości Wspólnot Europejskich pewne uprawnienia do dokonywania wykładni Konwencji o prawie właściwym dla zobowiązań umownych, otwartej do podpisu w Rzymie dnia 19 czerwca 1980 r.	104
Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) Nr 593/2008 z dnia 17 czerwca 2008 r. w sprawie prawa właściwego dla zobowiązań umownych (Rzym I)	107

Wykaz skrótów

1. Źródła prawa

AEntG	niemiecka ustawa z 26.2.1996 r. o delegowaniu pracowników – niem. <i>Arbeitnehmer-Entsendegesetz</i> (BGBl. 1996 I, s. 227)
AuslBG	austriacka ustawa z 20.3.1975 r. o zatrudnianiu cudzoziemców – niem. <i>Ausländerbeschäftigungsgesetz</i> z (BGBl. I, 218/1975, w brzmieniu opublikowanym w BGBl. I, 120/1999)
AuslG	niemiecka ustawa z 9.1.2002 r. o zatrudnianiu cudzoziemców – niem. <i>Ausländergesetz</i> (BGBl. 2002 I, s. 361)
AVRAG	ustawa z 9.7.1993 r. o prawie umów pracy – niem. <i>Arbeitsvertragsrechts-Anpassungsgesetz</i> (BGBl., 459/1993)
dyrektywa 91/533/WE	dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady Nr 91/533/EWG z 14.10.1991 r. w sprawie obowiązku pracodawcy dotyczącego informowania pracowników o warunkach stosowanych do umowy lub stosunku pracy (Dz.U. UE L 288, s. 32).
dyrektywa 96/71/WE	dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady Nr 96/71/WE z 16.12.1996 r. dotycząca delegowania pracowników w ramach świadczenia usług (t.jedn.: Dz.Urz. UE z 1997 r., L. 18)
FrG	ustawa z 14.7.1997 r. o cudzoziemcach – niem. <i>Fremdengesetz</i> (BGBl. I, 75/1997, w brzmieniu opublikowanym w BGBl. I, 34/2000)
JęzPolU	ustawa z 7.10.1999 r. o języku polskim (Dz.U. Nr 90, poz. 999 ze zm.)
KonRzym	Konwencja Rzymska z 19.6.1980 r. o prawie właściwym dla zobowiązań umownych (wersja skonsolidowana, Dz.Urz. UE z 30.12.2005 r., C-334/1)
Konstytucja	Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2.4.1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483 ze zm.)

KP	ustawa z 26.6.1974 r. – Kodeks pracy (Dz.U. z 1998 r. Nr 21, poz. 94 ze zm.)
KPC	ustawa z 17.11.1974 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. Nr 43, poz. 296 ze zm.)
PIPU	ustawa z 13.4.2007 r. o Państwowej Inspekcji Pracy (Dz.U. Nr 89, poz. 589 ze zm.).
PrPrywMiędz	ustawa z 12.11.1965 r. – Prawo prywatne międzynarodowe (Dz.U. Nr 46, poz. 290 ze zm.) – obecnie nieobow.
rozp. 1408/71	rozporządzenie (EWG) Nr 1408/71 z 14.6.1971 r. w sprawie stosowania systemów zabezpieczenia społecznego do pracowników najemnych i ich rodzin przemieszczających się we Wspólnocie (Dz.Urz. WE z 1971 r., L 149, s. 2 i nast.)
rozp. 44/2001	rozporządzenie Rady Unii Europejskiej Nr 44/2001 z 22.12.2000 r. w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych (t.jedn.: Dz.Urz. UE z 2001 r., L 12/1)
rozp. 883/2004	rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) Nr 883/2004 z 29.4.2004 r. w sprawie koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego (Dz.Urz. UE z 2004 r. L 200, s. 1 i nast.)
Rzym I	rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) Nr 593/2008 z 17.6.2008 r. w sprawie prawa właściwego dla zobowiązań umownych tzw. Rzym I (Dz.Urz. UE z 2008 r., L Nr 177, s. 6 i nast.)
Traktat	Traktat ustanawiający Wspólnotę Europejską (Dz.U. z 2004 r. Nr 90, poz. 864)

2. Organy orzekające

SN	Sąd Najwyższy
TS	Trybunał Sprawiedliwości

3. Czasopisma

Dz.U.	Dziennik Ustaw
Dz.Urz.	Dziennik Urzędowy
MoPr	Monitor Prawa Pracy
OSNAPiUS	Orzecznictwo Sądu Najwyższego, Izba Administracyjna, Pracy i Ubezpieczeń Społecznych

---

OSNP	Orzecznictwo Sądu Administracyjnego, Izba Pracy, Ubezpieczeń Społecznych i Spraw Publicznych
PIZS	Praca i Zabezpieczenie Społeczne

4. Inne

(7)	7 sędziów
§	paragraf
art.	artykuł
i in.	i inni (-e)
itp.	i tym podobny (-a, -e)
lit.	litera
m.in.	między innymi
nast.	następny (-a, -e)
nieobow.	nieobowiązujący (-a, -e)
niepubl.	niepublikowany (-a, -e)
np.	na przykład
Nr	numer
odp.	odpowiednio
op.cit.	opracowanie cytowane
PIP	Państwowa Inspekcja Pracy
pkt	punkt
por.	porównaj
poz.	pozycja
r.	rok
red.	redakcja
RP	Rzeczpospolita Polska
s.	trona
t.	tom (-y)
t.jedn.	tekst jednolity
tj.	takich jak
twz.	tak zwany (-a, -e)
UE	Unia Europejska
ust.	ustęp
w zw.	w związku
w.	wiek
WE	Wspólnota Europejska
ww.	wyżej wymieniony (-a, -e)
wyd.	wydanie

Wykaz skrótów

---

z.	zeszyt
zd.	zdanie
ze zm.	ze zmianami
zob.	zobacz
ZUS	Zakład Ubezpieczeń Społecznych

Wprowadzenie

Zainteresowanie problematyką stanowiącą przedmiot niniejszego opracowania sukcesywnie wzrasta. Od momentu wejścia Polski do UE zarówno polskie podmioty gospodarcze, jak i osoby indywidualne coraz częściej korzystają z dobrodziejstw płynących ze swobody przepływu osób i usług w ramach wewnętrznego rynku wspólnotowego, którą gwarantuje Traktat. Przedsiębiorcy poszukują w ten sposób zagranicznych odbiorców świadczonych przez siebie usług, natomiast osoby indywidualne starają się na własną rękę znaleźć pracodawcę poza granicami Polski.

Otwarcie unijnych granic sprzyja intensywnemu rozwojowi współpracy transgranicznej pomiędzy przedsiębiorstwami mającymi siedzibę w różnych państwach członkowskich. Akcesja Polski z UE znacząco ożywiła zwłaszcza praktykę delegowania pracowników do innych państw członkowskich celem świadczenia usług. Początkowo zjawisko to w głównej mierze było domeną przedsiębiorstw z sektora budowlanego, jednak z czasem zaczęło stopniowo obejmować inne branże usługowe. O swoje miejsce na europejskim rynku zaczęły walczyć nie tylko duże przedsiębiorstwa o ugruntowanej w kraju pozycji, ale również mali przedsiębiorcy, dla których otwarcie granic stanowi szansę na rozwój i promocję ich firmy za granicą.

Ta zintensyfikowana w ostatnim czasie transgraniczna aktywność na unijnym rynku pracy sprzyja powstawaniu stosunków pracy powiązanych z obszarem prawnym więcej niż jednego państwa. Realizowany w opisywanych warunkach stosunek pracy może podlegać ocenie pod względem zgodności z przepisami należącymi do systemów prawnych każdego z państw, na którego terytorium praca jest świadczona. Fakt ten sprawia, że w celu rozstrzygnięcia zaistniałego w takiej sytuacji ewentualnego sporu pracowniczego uprzednio należy rozstrzygnąć kolizję przepisów zbiegających się systemów prawnych.

Omawiając transgraniczny stosunek pracy, nie sposób zatem pominąć zagadnień charakterystycznych dla dziedziny prawa prywatnego międzynarodowego, które zajmuje się rozstrzyganiem kolizji zachodzących pomiędzy przepisami należącymi do systemów prawnych różnych państw. Wręcz przeciwnie. Ze względu na charakterystykę omawianej postaci stosunku pracy, zagadnienia związane z tą dziedziną prawa stanowią punkt wyjścia do dalszych rozważań. Na tle zagadnienia delegowania pojawiają się pojęcia określonych instytucji,

zasad i procedur, które znajdują swe źródło właśnie w tej dziedzinie prawa. Przybliżenie ich istoty będzie zatem pomocne przy późniejszym omówieniu zasadniczego przedmiotu opracowania, jakim jest delegowanie pracowników do innego państwa celem świadczenia usług.

Aktem określającym podstawowe zasady i definicje związane z instytucją transgranicznego świadczenia usług w warunkach delegowania jest dyrektywa 96/71/WE.

Rozdział 1. Zagadnienie prawa właściwego

1.1. Źródła prawa prywatnego międzynarodowego

1.1.1. PrPrywMiędz

Fakt delegowania pracownika do pracy na terytorium innego państwa sprawia, że w treści stosunku pracy pojawia się element zagraniczny (element obcy). Jego rolę pełni miejsce świadczenia pracy zlokalizowane za granicą. Cechą charakterystyczną wykreowanego w ten sposób stosunku pracy jest to, że wykazuje on związek z więcej niż jednym obszarem prawnym. Wykracza on bowiem poza granice terytorialne obowiązywania porządku prawnego jednego państwa. Stosunek pracy świadczony w warunkach delegowania na terytorium innego państwa stanowi zatem typowy przykład stosunku pracy z elementem obcym, czyli stosunku prawnego, który nie został w całości zamknięty w obrębie porządku prawnego jednego państwa¹.

W takich sytuacjach pojawia się pytanie, jakiemu prawu podlegać będzie realizowana w tych warunkach umowa o pracę. Rozstrzygnięciu tego typu kwestii służą normy kolizyjne. Wchodzą one w skład prawa prywatnego międzynarodowego. Zastosowanie tychże norm pozwala wyznaczyć przestrzenne granice działania systemów prawnych różnych państw, a w konsekwencji odpowiedzieć na pytanie, którego ze zbiegających się systemów prawnych przepisy należy zastosować w danej sytuacji².

Z punktu widzenia polskiego porządku prawnego w ostatnim czasie dochodzi do dynamicznych zmian w zakresie powszechnie obowiązujących źródeł prawa prywatnego międzynarodowego. Przez niemal 40 lat zasadniczym aktem prawnym ustanawiającym reguły określania prawa właściwego dla międzynarodowych stosunków prawnych, m.in. w zakresie prawa pracy, była PrPrywMiędz. Problematyce prawa właściwego dla stosunków pracy z elementem obcym ustawa ta poświęcała bardzo fragmentaryczną regulację zawartą w art. 32 i 33. W jej świetle strony miały bardzo ograniczoną swobodę w zakresie wskazania prawa, któremu miała podlegać zawarta przez nie umowa

---

¹ Por. *M. Pazdan*, *Prawo prywatne międzynarodowe*, Warszawa 2007, s. 21.

² *Ibidem*, s. 20

o pracę. W myśl art. 32 PrPrywMiędz, strony stosunku pracy mogły dokonać wyboru prawa właściwego dla zawieranej pomiędzy sobą umowy o pracę, przy czym wybrane przez strony prawo musiało pozostawać w związku ze stosunkiem pracy. Związek ten mógł przejawiać się np. w tym, że wybrane prawo było prawem właściwym dla miejsca świadczenia pracy, siedziby przedsiębiorstwa pracodawcy czy też miejsca zamieszkania pracownika. Z kolei zgodnie z art. 33 PrPrywMiędz, w przypadku niedokonania wyboru prawa przez strony, stosunek pracy podlegał prawu państwa, w którym strony w chwili jego powstania miały miejsce zamieszkania albo siedzibę. Jeżeli praca jest, była lub miała być wykonywana w przedsiębiorstwie pracodawcy, rozstrzygała – zamiast jego miejsca zamieszkania albo siedziby – siedziba przedsiębiorstwa (§ 1). Jeżeli natomiast strony nie miały miejsca zamieszkania albo siedziby w tym samym państwie i nie dokonały wyboru prawa, wówczas zastosowanie znajdowało prawo państwa, w którym praca jest, była lub miała być wykonywana (§ 2).

Na gruncie tak ukształtowanej regulacji prawnej SN stanął na stanowisku, że stosunek pracy pracownika zamieszkałego w Polsce oraz pracodawcy zamieszkałego i prowadzącego przedsiębiorstwo mające siedzibę w Polsce – jeżeli strony nie dokonały wyboru prawa – podlega prawu polskiemu, choćby umowa o pracę była lub miała być wykonywana w innym państwie³. Tym orzeczeniem SN podsumował ugruntowaną naówczas praktykę orzeczniczą.

W okresie obowiązywania PrPrywMiędz, przedstawiciele rodzimej doktryny prawa prywatnego międzynarodowego wskazywali na wiele jej słabości. Wśród nich wymienić należy w szczególności: ograniczenie swobody wyboru prawa wyłącznie do prawa związanego ze stosunkiem prawnym; faworyzowanie właściwości prawa sądu orzekającego (*legis fori*) czy też brak ochrony słabszej strony stosunku prawnego⁴. Ten ostatni zarzut jest szczególnie istotny w sferze stosunków pracy z elementem obcym.

Te niewątpliwe wady regulacji PrPrywMiędz koryguje KonRzym.

1.1.2. KonRzym

W następstwie spełnienia wymogu ratyfikacji i promulgacji częścią polskiego porządku prawnego stała się KonRzym. Po jej wejściu w życie zarówno regulacja zawarta w art. 32 i 33 PrPrywMiędz, jak i wspomniane wyżej stanowisko SN straciły swą aktualność. Konwencja ustanawia własne reguły kolizyjne w zakresie różnego rodzaju stosunków prawnych o charakterze zobowiązaniowym, w tym m.in.

---

³ Zob. wyrok SN z 18.4.2001 r., I PKN 358/00, OSNP Nr 3/2003, poz. 59 z glosą krytyczną *M. Pazdana*.

⁴ Por. *M. Pazdan*, O potrzebie reformy polskiego prawa prywatnego międzynarodowego i niektórych proponowanych rozwiązaniach, KPP Nr 3/2000, s. 500.

stosunków pracy. Za sprawą KonRzym dochodzi do istotnej rewizji dotychczasowych zasad ustalania prawa właściwego, przyjętych na gruncie PrPrywMiędz.

KonRzym jest bez wątpienia najdonioślejszym osiągnięciem legislacyjnym w zakresie norm kolizyjnych europejskiego prawa prywatnego międzynarodowego. Posiada ona charakter wielostronnej umowy międzynarodowej. Do końca 2009 r. jej sygnatariuszami stały się wszystkie 27 państw członkowskich UE.

Legitymację do rozciągnięcia swego zakresu obowiązywania na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej KonRzym czerpie z art. 91 ust. 1 Konstytucji. Zgodnie z tym przepisem ratyfikowana umowa międzynarodowa, po jej ogłoszeniu w Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej, stanowi część krajowego porządku prawnego i jest bezpośrednio stosowana, chyba że jej stosowanie jest uzależnione od wydania ustawy. Zgoda parlamentu na ratyfikację konwencji przez Prezydenta RP została wyrażona na mocy ustawy⁵. W dniu 28.3.2007 r. Prezydent RP dokonał formalnej ratyfikacji KonRzym. Zgodnie z wymaganą procedurą, dokumenty ratyfikacyjne zostały przekazane depozytariuszowi 10.5.2007 r. Od tego momentu musiał jeszcze upłynąć 3-miesięczny okres, po zakończeniu którego KonRzym weszła w życie 1.7.2007 r. (pierwszy dzień trzeciego miesiąca następującego po złożeniu dokumentu ratyfikacyjnego, przyjęcia lub zatwierdzenia), przy czym jej formalna publikacja w Dzienniku Ustaw nastąpiła dopiero 22.1.2009 r., wtedy to stała się ona częścią polskiego porządku prawnego.

Postanowienia KonRzym posiadają walor regulacji szczególnej w odniesieniu do regulacji zawartej w PrPrywMiędz. Konwencja wyłącza stosowanie tej ostatniej w zakresie zagadnień przez siebie unormowanych. Do zakresu tego należy m.in. problematyka indywidualnych umów o pracę, którym – jak już wspomniano – poświęcony był art. 32 i 33 PrPrywMiędz. Przepis art. 1 ust. 2 PrPrywMiędz ustanawia priorytet stosowania postanowień ratyfikowanych przez Polskę umów międzynarodowych przed krajową regulacją dotyczącą materii odmiennie uregulowanych w treści tychże umów. Zbliżoną regułą kolizyjną zawiera również art. 91 ust. 2 Konstytucji. W literaturze tematu prezentowane jest stanowisko, iż postanowieniom konwencyjnym należy przyznać pierwszeństwo, nawet w przypadku gdy ich brzmienie nie różni się od odpowiedniego przepisu powszechnego prawa wewnętrznego⁶.

---

⁵ Ustawa z 22.9.2006 r. o ratyfikacji Konwencji o przystąpieniu Republiki Czeskiej, Republiki Estońskiej, Republiki Cypryjskiej, Republiki Łotewskiej, Republiki Litewskiej, Republiki Węgierskiej, Republiki Malty, Rzeczypospolitej Polskiej, Republiki Słowenii i Republiki Słowackiej do Konwencji o prawie właściwym dla zobowiązań umownych, otwartej do podpisu w Rzymie 19.6.1980 r. oraz do Pierwszego i Drugiego Protokołu w sprawie jej wykładni przez TS, sporządzonej w Luksemburgu 14.4.2005 r. (Dz.U. z 2006 r. Nr 208, poz. 1533).

⁶ Por. *M. Wojewoda*, Zakres prawa właściwego dla zobowiązań umownych. Nowa regulacja kolizyjna w konwencji rzymskiej z 1980 r., Warszawa 2007, s. 77.

Poza derogacją regulacji zawartej w PrPrywMiędz, z chwilą wejścia do polskiego porządku prawnego postanowień KonRzym znika również możliwość stosowania obowiązujących dotychczas norm kolizyjnych zawartych w innych aktach prawnych. Chodzi tutaj w szczególności o regulację dotyczącą praw i obowiązków członków załóg statku powietrznego wynikających ze stosunku pracy, zawartą w art. 10 ustawy z 3.7.2002 r. – Prawo lotnicze⁷ oraz niemalże analogiczną w swej istocie regulację zawartą w art. 2 ustawy z 23.5.1991 r. o pracy na morskich statkach handlowych⁸, o art. 359 ustawy z 18.9.2001 r. – Kodeks morski⁹ czy też art. 6 KP.

Projekt nowej ustawy – Prawo prywatne międzynarodowe przewiduje uchylenie tychże przepisów. W grudniu 2005 r. Komisja Kodyfikacyjna Prawa Cywilnego zatwierdziła w zasadzie ostateczną wersję tego projektu. Jednak dopiero przed końcem 2007 r. praktycznie zakończono prace nad jego tekstem, po wprowadzeniu drobnych zmian, mających m.in. na celu dokonanie pełnej harmonizacji projektu z KonRzym, do której odwołuje się art. 30 projektu.

Jedną z przyczyn, dla których omawiany projekt dotychczas nie wszedł na szczytę legislacyjną, jest potrzeba jego dostosowania do postanowień Rzym I.

1.1.3. Rzym I

Próba wprowadzenia uniwersalnych reguł kolizyjnych w wielostronnej umowie międzynarodowej, jaką jest KonRzym, okazała się nie najlepszym rozwiązaniem. Proces jej wcielania do wewnętrznych porządków prawnych poszczególnych państw członkowskich był zabiegiem długotrwałym i bardzo skomplikowanym (zob. art. 28 i 29 KonRzym). Dość powiedzieć, że od momentu jej uchwalenia do chwili wejścia w życie, w odniesieniu do pierwszych 7 państw-sygnatariuszy, upłynęło 11 lat (1980–1991 r.)¹⁰. Żmudny proces wdrożeniowy to nie tylko problem istniejący na etapie przyjęcia aktualnego tekstu KonRzym przez stale powiększające się grono jej sygnatariuszy, ale również przeszkoda w szybkim wprowadzaniu późniejszych zmian jej treści. Zwłaszcza ta ostatnia kwestia nabiera szczególnego znaczenia w miarę upływu czasu obo-

---

⁷ T.jedn.: Dz.U. z 2006 r. Nr 100, poz. 696 ze zm.

⁸ Dz.U. Nr 61, poz. 258 ze zm.

⁹ Dz.U. Nr 138, poz. 1545 ze zm.

¹⁰ Tekst KonRzym został przyjęty podczas spotkania Rady Wspólnot Europejskich, do którego doszło w Rzymie 19.6.1980 r. i podpisany przez przedstawicieli 7 państw członkowskich (tj. Belgii, Niemiec, Francji, Irlandii, Włoch, Luksemburga oraz Holandii). Zgodnie z art. 29 KonRzym, do wejścia w życie konwencja potrzebowała złożenia 8. dokumentu ratyfikacyjnego, przyjęcia lub zatwierdzenia (w zależności od tego, którego z tych działań wymaga prawo danego państwa dla przyjęcia umowy międzynarodowej). Ósmym państwem, które złożyło dokument ratyfikacyjny, była Wielka Brytania. Nastąpiło to 29.1.1991 r.

wiązywania każdego aktu prawnego. W ostatnich latach coraz wyraźniejsza stawała się natomiast potrzeba nowelizacji niektórych postanowień KonRzym i dostosowania ich do bieżących potrzeb praktyki. Wprowadzenie wspomnianej nowelizacji z zachowaniem trybu przewidzianego dla zmiany KonRzym nie było zachęcającą perspektywą.

Długotrwałość procedury wdrożeniowej to jednak nie jedyna bolączka omawianego aktu. Jedną z przeszkód na drodze do wprowadzenia w całej Unii jednolitych reguł kolizyjnych było to, że KonRzym dopuszcza możliwość wyłączenia stosowania niektórych swych istotnych postanowień na etapie jej ratyfikacji. Z punktu widzenia zasadniczego tematu niniejszego opracowania kwestia ta stanowiła problem niezwykle istotny, gdyż możliwość wyłączenia dotyczyła m.in. tzw. norm wymuszających swoje zastosowanie państwa obcego (zob. art. 22 ust. 1 lit. a KonRzym).

Poza tym bardzo istotnym problemem dotyczącym KonRzym było uzyskanie jednolitego tekstu w skali całej UE. W praktyce niejednokrotnie dochodziło do rozbieżności pomiędzy oryginalnym tekstem KonRzym a tekstem ustaw transformujących postanowienia KonRzym do porządków prawnych niektórych państw-sygnatariuszy.

Na niekorzyść KonRzym jako źródła powszechnie obowiązujących reguł kolizyjnych państw członkowskich działa też to, że nie jest ona *stricte* aktem prawa wspólnotowego. Stąd też ewentualne spory wynikłe na tle jego stosowania nie podlegały wprost pod jurysdykcję TS. W celu zapewnienia nadzoru judykacyjnego ze strony TS podpisano specjalne protokoły dodatkowe¹¹, które również musiały spełnić odrębny, długotrwały i bardzo złożony proces wdrożenia¹².

Wszystko to nieodwracalnie prowadziło do wniosku, że mająca nastąpić zmiana w zakresie ogólnowspólnotowych reguł kolizyjnych będzie musiała być przedsięwzięciem opartym na elastyczniejszym akcie prawnym. Mając na względzie potrzebę zapewnienia pomiędzy porządkami prawnymi poszczególnych państw członkowskich większej spójności norm odnoszących się do uniwersalnych reguł kolizyjnych, jednolitości orzeczniczej pod zwierzchnictwem TS, jak również potrzebę w miarę szybkiego znowelizowania dotychczasowych rozwiązań przyjętych w treści KonRzym, z końcem 2002 r. podjęto prace zmierzające do przekształcenia KonRzym w akt prawa wspólnotowego bezpośred-

---

¹¹ I Protokół w sprawie wykładni przez TS KonRzym przewidywał kompetencję Trybunału polegającą na udzielaniu odpowiedzi na zadawane zapytania w formie wiążących orzeczeń wstępnych odnoszących się do interpretacji KonRzym i samego protokołu. II Protokół w sprawie przyznania TS pewnych uprawnień do dokonywania wykładni KonRzym zmierzał do powierzenia Trybunałowi jurysdykcji w odniesieniu do KonRzym.

¹² Obydwa protokoły weszły w życie 1.8.2004 r. po niemal 15-letnim okresie oczekiwania na zebranie wymaganej liczby ich ratyfikacji.

niego stosowania, jakim jest rozporządzenie. Proces ten rozpoczęła procedura konsultacji zapoczątkowana wyłożeniem tzw. Zielonej Księgi, do której napływały propozycje rozwiązań i sugestie przedstawicielstw rządowych poszczególnych państw członkowskich oraz różnego rodzaju instytucji reprezentujących najczęściej środowiska naukowe. Na podstawie tak zgromadzonego materiału Komisja Europejska przygotowała projekt rozporządzenia, który z końcem 2005 r. został przesłany do rozpatrzenia Parlamentowi Europejskiemu. Ostatecznie uchwalone Rzym I weszło w życie 25.7.2008 r. z mocą obowiązywania w państwach członkowskich od 17.12.2009 r. (z wyjątkiem art. 26, który wszedł w życie 17.6.2009 r.)¹³.

Rzym I znajduje zastosowanie do umów zawartych od 17.12.2009 r., natomiast w stosunku do umów zawartych przed tą datą KonRzym. Poza tym postanowienia KonRzym pozostają w mocy w stosunku do Wielkiej Brytanii oraz Danii, wobec których Rzym I nie znajduje zastosowania (zob. 45 i 46 motywu Rzym I).

1.2. KonRzym i Rzym I – zagadnienia wspólne

1.2.1. Swoboda wyboru prawa

Zarówno KonRzym, jak i Rzym I przyjmują zasadę niemal nieograniczonej swobody stron w zakresie wyboru prawa właściwego. W odróżnieniu od regulacji zawartej w PrPrywMiędz żaden z omawianych aktów prawnych nie wymaga, aby wskazane przez strony prawo wykazywało związek ze stosunkiem pracy. Wobec tego możliwa jest sytuacja, w której np. strony stosunku pracy posiadające siedzibę (pracodawca) i miejsce zamieszkania (pracownik) w Polsce, realizowanego na terytorium Niemiec, wybrały prawo francuskie jako prawo właściwe dla wiążącej ich umowy o pracę. Mało tego. Swoboda wyboru prawa ustanowiona na mocy obydwu omawianych aktów prawnych jest jeszcze szersza. Przepisy określające przedmiotowy zakres zastosowania każdego z tych aktów stanowią, że akta te znajdują zastosowanie do zobowiązań umownych powiązanych z prawem różnych państw (art. 1 ust. 1 KonRzym, art. 1 ust. 1 Rzym I). Tego rodzaju zapis może sugerować, że możliwość wyboru prawa została zastrzeżona wyłącznie do sytuacji, w których dany stosunek prawny wykazuje związek z obszarem prawnym więcej niż jednego państwa, za pośrednictwem takich czynników, jak: zagraniczna lokalizacja miejsca świadczenia pracy, siedziby pracodawcy, miejsca zamieszkania pracownika, czy też fakt zawarcia

---

¹³ Na podstawie art. 26, państwa członkowskie zostały zobligowane do przekazania Komisji Europejskiej wykazu obowiązujących je konwencji, zawierających normy kolizyjne.

umowy o pracę poza granicami kraju. Od zasady stosowania norm kolizyjnych wyłącznie w odniesieniu do sytuacji międzynarodowych przewidziany jest pewien wyjątek. A mianowicie, w ściśle określonych przypadkach omawiane akty prawne znajdują zastosowanie również do stanów faktycznych o charakterze typowo krajowym, tj. obiektywnie związanym z obszarem prawnym jednego tylko państwa. Oznacza to, że dopuszczalna jest sytuacja, w której pracodawca i pracownik, będący podmiotami krajowymi, dokonają wyboru prawa państwa obcego, jako prawa właściwego dla umowy o pracę realizowanej wyłącznie na terytorium ich macierzystego państwa. Przykładowo, w umowie o pracę zawartej pomiędzy polskim pracodawcą a polskim pracownikiem, która ma być wykonywana wyłącznie na terytorium Polski, jako prawo właściwe wskazano prawo węgierskie. W tego typu sytuacji dopuszczalne jest również zamieszczenie w treści umowy o pracę klauzuli wyboru sądu, na mocy której sądem właściwym do rozstrzygnięcia ewentualnych sporów będzie sąd państwa obcego.

Zezwalając na dokonywanie wyboru obcego prawa dla stosunków prawnych obiektywnie powiązanych z jednym państwem, zarówno KonRzym, jak i Rzym I zastrzegają, że tego typu wybór – niezależnie od tego, czy został uzupełniony umową o właściwość obcego sądu – nie może naruszać przepisów bezwzględnie obowiązujących (imperatywnych) na terytorium ich macierzystego państwa. Chodzi zatem o przepisy, których zgodnie z prawem tego państwa nie można wyłączyć w drodze umowy (art. 3 ust. 3 KonRzym i art. 3 ust. 3 Rzym I). Przyjęcie takiej konstrukcji prawnej służy zabezpieczeniu interesów systemu prawnego, na którego obszarze obowiązują powstają dany stosunek prawny. Konstrukcja ta stoi na straży tych bezwzględnie obowiązujących norm wspomnianego systemu prawnego, z którymi wszystkie inne elementy umowy (poza klauzulą wyboru prawa) wykazują obiektywny związek w momencie dokonywania przez strony wyboru prawa. Chodzi zatem o ochronę interesów tego państwa, z którym dane zobowiązanie wykazuje ścisły związek. Wybór prawa obcego, którego rozwiązania w ramach określonej kwestii pozostają w opozycji do omawianych interesów, będzie w tym zakresie zagrożony pozbawieniem skuteczności prawnej. W takim kontekście można powiedzieć, że skuteczny wybór prawa rządzącego umową będzie dotyczył jedynie tej sfery zagadnień, która pod rządami wspomnianego systemu prawnego poddana jest regulacji o charakterze dyspozytywnym.

Regulacja zawarta w art. 3 ust. 3 Rzym I (odp.: art. 3 ust. 3 KonRzym) rozstrzyga problem roli elementu obcego przy wyznaczaniu zasięgu norm kolizyjnych. Rodzima doktryna prawa prywatnego międzynarodowego nadal jest podzielona w przedmiocie zagadnienia, czy działaniem norm kolizyjnych należy objąć wyłącznie stosunki prawne wykazujące faktyczny związek z terytorium różnych państw (występowanie elementu zagranicznego *sensu stricto*), czy też może należy je rozszerzyć także na stosunki powiązane z obszarem prawnym